

BÂKÎ'NİN ŞİİRLERİNDE İKİLEMELERİN SAĞLADIĞI SES VE SÖZ DÜZENİ

The Vocal Order And Speech Order That Reduplications Provide In Bâkî's Poetry

Nazmi ÖZEROL*

ÖZET

Bu çalışma giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde şiirde âhengi sağlayan unsurlar arasında yer alan ikilemelerin, anlama ve âhenge katkısından bahsedilmiştir. Birinci bölümde Divan şiirinin en büyük şairleri arasında yer alan Bâkî'nin şiirlerinde ikilemelerin oluşturduğu ses ve söz düzeni üzerinde durulmuştur. Bâkî'nin şiirlerinde ikilemeleri kullanma tekniğinin bilinçli ve sürekli olduğu ve şairin, bunu bir üslup özelliği haline getirdiği tespit edilmiştir. İkinci bölümde Bâkî Divan'ından seçilen kırk beyit üzerinde, aynı sözcüğün tekrarıyla ve terkîb-i tekerrürî tarzında yapılmış ikilemelerin meydana getirdiği ses ve söz düzeni tablolar halinde gösterilmiştir. Bir çeşit ses, söz ve anlam tekrarı olan ikilemelere Bâkî'nin şiirlerinde fazlaca yer vermiş olması, gerek dil gerekse edebiyat açısından önem taşıyan bir anlatım özelliğidir.

Anahtar Kelimeler: Bâkî, şiir, ikilemeler, ses ve söz düzeni, âhenk.

ABSTRACT

This study comprises of introduction and two other parts. In the introduction part, the contributions of reduplications, which are from the elements providing the harmony in poetry, to meaning and harmony, have been mentioned. In the first part, the emphasis has been put on the vocal and speech order that reduplications make up in Bâkî's poetry who is one of the greatest poets of Ottoman Poetry. It has been observed that in Bâkî's poetry the technique of using reduplications is conscious and constant and the Poet has made this a style feature. In the second part the vocal orders and speech orders that reduplications have made by repeating the same word in "terkîb-i tekerrürî" (repeated composition) style, are shown in tables. That Bâkî has used reduplications so much in his poetry, which are a kind of vocal, speech and meaning repetition, is an important expression feature both in terms of the language and literature.

Key Words: Bâkî, poem, reduplications, vocal and speech order, harmony.

GİRİŞ

Âhenk, çeşitli ilim ve sanat dallarında bir bütünü oluşturan parçaların veya unsurların estetik ölçüler içinde birbiriyle uyum sağlaması anlamında kullanılan bir terimdir. Edebiyat terminolojisinde âhenk, üslûbun bir niteliği olarak şiir ve nesirde sözcük ve cümlelerin bir mûsikî etkisi yapacak şekilde art arda getirilmesiyle sağlanan uyumdur (Macit, 1996: 15).

Divan şiirinde ses açısından bir uyum sağlamak için ikilemeler, âhengi temin eden unsurlar arasında kullanılmıştır. İkileme, anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır. İkilemelerde ses güzelliğinin, tekrardan doğan anlam gücünün, birlikte, yan yana kullanıldığı görülür. Bu bakımlardan ikilemeler, ses uygunluğu ve ezgiyle yoğunlaştırılmış bir anlatım gücüdür. İkilemeler, söz tekrarına dayandığı için tekrarların psikolojik ve müzikal boyutu vardır. İyi kullanılan ikilemelerin anlama ve âhenge kattığı güç başka yollarla kolayca sağlanamaz (Hatiboğlu, 1981: 9).

*Yrd. Doç. Dr., Adıyaman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, nazmiozerol@hotmail.com

İkilemelerde sözcüklerin sıralanışı yatay eksendedir. Bu tarz yinelemeler şiirde hem söyleyiş kolaylığı sağlar hem de şiirin belleğe yerleşmesini hızlandırır (Öznlü, 1997: 123). Ayrıca ikilemelerin, çift çağrışımlı bir gösterge öbeği olarak kullanıldığı da söylenebilir (Kırman, 2001: 8). Şiir içerisinde kullanılan ikilemelerle âdeta bir ses orkestrasyonu oluşturulur (Özcan, 1999: 310). Aynı zamanda ikilemelerin kurulmasında, ses benzerliğinin ses güzelliğinin önemi ve etkisi büyüktür. İkilemeleri oluşturan sözcüklerin çoğunda ön seste veya son seste ses benzerliği vardır. Bu bir çeşit kafiye oluşturma çabasıdır; dolayısıyla ünlü uyumları ünsüz benzeşmeleri gibi kurallara dikkat edilir (Hatiboğlu, 1981: 13).

Dilin en güzel ürünü şiirdir. Şiirin en güzeli de anlam gücü ve ses güzelliğini birlikte yansıtır. Ses güzelliğinde de yan yana kullanılan sözcüklerin uygun ve benzer seslerinin etkisi büyüktür (Hatiboğlu, 1981: 12). Divan şairi de beyit içerisinde ses, söz ve anlam açısından düzenli bir yapı oluşturmak gayesiyle sözcükleri özenle seçer. Şair, sözcük seçiminde öyle titiz davranır ki, beytin anlamı birkaç sözcük üzerine toplanmış, bunların üzerinde yoğunlaştırılmış gibidir. Böyle sözcükler çoğu zaman beytin eksenini olabilecek bir konumdadır. Anlam ve ses, bu eksen etrafında döner ve bu eksene bağlı olarak dalga dalga diğer sözcükleri de etkiler (Dilçin, 2010: 103).

Divan şiirinde ikilemelerin bu gücünü en iyi kavrayan ve şiirlerinde uygulayanların başında şüphesiz Fuzûlî gelir. Fuzûlî sadece Divan'ında değil Leylâ vü Mecnûn mesnevisinde de ikilemeler ve diğer söz tekrarlarını sıklıkla kullanmıştır. Divan şairleri arasında Fuzûlî'ye yaklaşan şairler Necati ve Bâkî'dir (Dilçin, 2010: 108). Kullandığı sözcüklere büyük bir mûsikî ve âhenk unsuru kazandıran Nef'î de (İpekten,2010: 92) Sebki Hindî etkisiyle olsa gerek aynı sözcüğün tekrarıyla yapılan ikilemelerin yanında, Farsça kurallara göre yapılmış ikilemeleri daha çok kullanmıştır. Şair, ikilemeleri anlamı pekiştiren ve âhengini oluşturan bir unsur olarak görmüştür (Selçuk, 2004: 89).

I. Bâkî'nin Şiirlerinde İkilemelerin Oluşturduğu Ses ve Söz Düzeni

Klasik Türk şiirinin en büyük şairleri arasında yer alan, söz ve anlam sanatlarını kullanmada üstün bir başarı gösteren Bâkî'nin şiirlerinde de ikilemelerin önemli bir yere sahip olduğu görülür. On altıncı yüzyılda ikilemeyi en etkili biçimde kullananlardan biri de Bâkî'dir (Hatiboğlu, 1981: 64).

Bâkî, şiirin dış mimarisi, özellikle sesi üzerine yoğunlaşmıştır. Şair, mısralarını kuran sözcükleri seçerken oldukça titiz davranmış, bir şiirinde kendisini “zerger-i kâmil”e yani usta bir kuyumcuya benzetmiştir:

Zerger-i kâmilidür san'atı şi'rün Bâkî
Nic'olur gel berü seyr eyle kalemkârlığı G. 495/7

Bâkî “kalemkâr” sözüyle, ince nakışlar yapan bir nakkaş gibi mısralarını işlediğini, seçtiğini, sözcükleri mısralarına ustaca yerleştirmeye çalıştığını belirtir. Bâkî, sözcüklerin müzikalite bakımından uyumuna dikkat etmiş, mısraların birer mûsikî cümlesi hâline gelmesini sağlamıştır. Sözcüklerin yan yana gelmesinden doğan armoniyi yakalamada oldukça başarılı olmuştur (Küçük, 2002: 26).

Bâkî'nin mısralarının mûsikî cümlesi haline gelmesinde ses ve söz tekrarlarının önemli bir yeri vardır. İkilemelerin kullanımı, Bâkî'nin şiirlerinde çok sık başvurduğu bir anlatım tekniği olan söz tekrarlarının sadece bir yönünü gösterir. Divan şiirinin bu anlatım tekniğini bir şiir ögesi olarak çoğu şair kullanmıştır. Ancak bir şairin üslûbunun özelliği olarak bunu gösterebilmek için, bu tekniğin düzenli ve sürekli biçimde kullanıldığını tespit etmek gerekir. Yoksa belli bir sıklıkta kullanılmamış tekrarlar çok güzel örnekler de olsa bir rastlantıdan öteye gidemez. Divan şairleri arasında ikilemelerin sık ve benzer nitelikte kullanışı açısından Bâkî, Fuzûlî'ye yaklaşmıştır (Dilçin, 2010: 108).

Bâkî, şiirlerinde ikilemelerin her türünü kullanmıştır. Ancak bu ikilemeleri gelişigüzel değil belirli bir ses, söz ve anlam düzeni oluşturacak şekilde kullanmıştır. İkilemeler, özellikle şiirde ses açısından bir uyum meydana getirerek anlamın daha etkili bir şekilde sunulmasını sağlar. Sözcük tekrarı ses açısından bir etkileme sağlamakta, bir uyum, bir ritim oluşturmakta tıpkı müzik yapıtlarında zaman zaman esas melodinin yinelenmesinde olduğu gibi dinleyende uyanan ses imgesini pekiştirmektedir (Aksan, 1999: 218). Bâkî de ikilemeleri yoğun bir şekilde kullanarak şiirinde bu etkileri yaratmayı amaçlamıştır. Şair, ikilemelerin etkisini artırıp genişleterek şiirde olağanüstü bir âhenk temin etmiştir. Âhenkle birlikte bazen ikilemelerle şiir arasında öyle bir bütünleşme olmuştur ki, şiirdeki kompozisyon kelimelerle çizilen resme yaklaşmıştır. Bâkî'nin şu beytinde ikilemeyle ejderhâya benzeyen zülf (saç) resmi çizildiği söylenebilir (Macit, 1996: 42).

Genc-i visâl tâlibini ejdehâ-sıfat

Ol halka halka zülf-i ham-ender-ham öldürür G. 133/2

Bâkî Divanı'nda hemen hemen ikilemelerin her çeşidinin kullanıldığını belirtmiştik. Bu çalışmada şiirde kuvvetli bir âhenk vasıtası olan, aynı zamanda anlamı da pekiştiren aynı sözcüğün tekrarı ile yapılan ikilemeleri ve Divan şiirinde sıkça kullanılan Osmanlıcada “terkib-i tekerrür” denilen ve yinelenen sözcükler arasında “â, be, der, e, ender, tâ (te)” gibi gramer birliklerinin kullanıldığı söz gruplarının (Dilçin, 2010: 109) oluşturduğu ikilemeleri ele alacağız.

Bâkî Divanı'ndaki bütün ikileme türlerini inceleydik şüphesiz çok hacimli bir çalışma ortaya çıkardı. Bu sebeple incelemede belirli bir ikileme türü üzerine yoğunlaştık.

Bâkî'nin ikilemeleri kullandığı şiirlerinde, bilinçli bir şekilde gerek ses gerek söz düzeni bakımından ikilemeyi o beytin merkezi haline getirdiği söylenebilir. Âdeta beyti oluşturan diğer sözcükler, ikilemelerin ekseninde döner ve bu söz gruplarının ses ve söz yönünden ikilemeyle çeşitli bağlantıları oluşur. Bâkî'nin şiirleri ses ve âhenk bakımından çoğu Divan şairiyle kıyaslanmayacak derecede üst seviyededir. Şair, ikilemeyi oluşturan sözcüklerdeki sesleri beytin diğer sözcükleriyle aliterasyon ve asonans oluşturacak şekilde kullanmıştır. Aşağıdaki örneklerde görüleceği gibi ikilemelerin çoğu sesleri, gerek sözcüklerin heceleri, gerek ayrı ayrı sesler olarak beyitlerde ya ikinci bir ikileme ya da ikilemeyi oluşturan sözcüklerden birini ortaya çıkaracak şekilde kullanılmıştır. Tablolarda koyu renkle belirtilen harf veya heceler birleştirildiğinde ikilemenin bir sözcüğünün rahatlıkla ortaya çıktığı birçok beyit görülecektir. Bu tür kullanımlar Bâkî'nin keskin zekâsının ve sanatsal gücünün hangi seviyelere ulaştığını göstermesi bakımından önemlidir.

Bâkî, ikilemelerle sağladığı ses düzenini kimi zaman ikilemeleri, ikilemenin oluşturduğu iki kelimeye karşılık olmak üzere “iki tane olan” ya da “ikili” niteliği bulunan kelime ve kavramların birlikte kullanarak bir söz düzeni de oluşturmuştur. Divan şiirinde bu durum genel bir özellik olarak görülse de Bâkî bunu bilinçli bir şekilde uygulamış ve çok güzel örnekler vermiştir. Divan şiirinde saç (zülf, yüzün iki yanından yanaklara sarkan saç lülesi), göz (çeşm, ‘ayn, dîde), gamze (nigâh), kaş (ebrû), yanak (ruh, ruhsâr, ârız, hadd, izâr), dudak (leb, lâl), kulak (gûş), el (dest), ayak (râ, pây) iki tane olmaları nedeniyle sayı sıfatıyla belirtilmese de, genellikle “ikili” kavramlar içerisinde yer alır. Şairler bu organ adlarını kullanırken, çoğu zaman bunların “ikili” özelliklerini dikkate alarak duygu ve düşüncelerini o yönde düzenleyip anlatmışlardır. Bu kavramların işlendiği beyitlerde şairler “ikili” kavramı içine giren başka kelime ve deyimleri de birbirleri arasında tenasüp veya tezat ilişkisi kurarak beytin kelime kadrosuna almışlardır (Dilçin, 2010: 122).

Bâkî'nin bir beyitte bazen birden fazla ikileme kullandığı görülür; şair, bu tür beyitlerde de ikilemenin diğer sözcüklerle oluşturduğu ses ve söz uyumuna dikkat etmiştir. Şair, ikilemeli redifler kullanarak şiirde güçlü bir âhenk oluşturmuştur. Bâkî'nin ikilemeler kullanarak ortaya çıkardığı ses ve söz düzeni Cem Dilçin'in yaptığı tasnif esas alınarak (Dilçin, 2010: 103-158) aşağıdaki 40 beyitte

incelenmiştir. İkilemelerin ses bakımından ortaya çıkardığı âhenk ve ikilemelerin işaret ettiği ikili nesne ve kavramların oluşturduğu söz düzeni tablolarda gösterilmiştir.

II. İkilemelerin Oluşturduğu Ses ve Söz Düzeni

1. Nedür bu pîç pîç ü çîn çîn ü ham-be-ham kâkül
Nedür bu turralar bu halka halka zülf-i müşg-âsâ G. 6/2

“ Bu büklüm büklüm, kıvrım kıvrım perçemler nedir? Bu alna dökülmüş kıvrırcık saçlar, bu halka halka misk kokulu saçlar nedir?”

SES DÜZENİ

pîç pîç	a	çîn çîn
	b	zülf-i
çîn çîn	a	nedür, pîç pîç
	b	nedür, zülf-i
ham be ham	a	nedür, bu, kâkül
	b	nedür, bu, turralar, halka halka, müşg-âsâ
halka halka	a	ham-be-ham, kâkül
	b	turralar, zülf âsâ

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
pîç pîç /çîn çîn/ halka halka/ham-be-ham	kâkül – yüzün iki yanından sarkan saç	paralellik
" "	Turralar – (lüle lüle)	paralellik
" "	Zülf – yüzün iki yanından sarkan saç	paralellik
" "	nedür – nedür	paralellik
" "	bu – bu	paralellik

2. Tokınpudur bâde-i gül-gûna çeşm-i rüzgâr
Sâgar üzre sanmanuz peydâ olur yir yir habâb G. 20/3

“Kadeh üzerinde yer yer hava kabarcıkları ortaya çıkıyor sanmayın, gül renkli şaraba dokunan rüzgârın gözüdür.”

SES DÜZENİ

yir yir	a	tokınpudur, bâde-i, çeşm-i, rüzgâr
	b	sâgar, üzre, peydâ, olur

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
yir yir	çeşm- iki göz	paralellik
" "	Bâde – gül-gûn	eşitlik
" "	habâb	çokluk
" "	peydâ olur	çokluk, süreklilik

3. Sahne-i devrânın n'ola çekse çevirse dem-be-dem
İki kanlıdur anılmış bâde-i nâb u kebâb G. 20/4

“ İki kanlı olarak bilinen saf şarap ve kebab, gezip dolaşma yerini sürekli çekip çevirse buna şaşılmamalı.”

SES DÜZENİ

dem-be-dem	a	sahne-i devrân, çekse, çevirse
	b	anılmış, bâde, nâb, kebâb

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
dem-be-dem	çekmek- çevirmek	paralellik
" "	iki kanlı – iki düşman	paralellik
" "	bâde – kan	benzerlik

4. Lâle-hadler kıldılar gülgeşt-i sahrâ semt semt
Bağ u râğî gezdiler idüp temâşâ semt semt G. 23/ 1

“ Lâle yanaklı (sevgililer) kırlarda gül seyrine çıktılar semt semt. Bağ ve bahçeleri semt semt temâşâ ederek gezdiler.”

SES DÜZENİ

semt semt	a	lâle, hadler, gülgeşt, sahrâ
	b	gezdiler, temâşâ, semt semt

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
semt semt	semt semt	paralellik
" "	had- iki yanak	paralellik
" "	gülgeşt-i sahrâ- bâğ u râğ	eşitlik
" "	hâd- lâle	benzerlik
" "	kıldılar	çokluk, süreklilik
" "	gezdiler	çokluk,,süreklilik

5. ‘Âşık-ı dîdâr-ı pâkündür meger kim cûylar
Cüst u cû eyler seni ey serv-i bâlâ semt semt G. 23/2

“Ey uzun boylu servi ağacı (sevgili), ırmaklar aslında senin temiz yüzünün âşığı olduğu için semt semt seni ararlar.”

SES DÜZENİ

semt semt	a	meger, kim
	b	cüst, eyler, seni, ey, serv

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
semt semt	dîdar – iki yüz	paralellik
" "	dîdar – pâk	eşitlik
" "	cüst u cû- arama sorma	çokluk, süreklilik
" "	serv – bâlâ	benzerlik
" "	cûylar	çokluk

6. Leşker-i gam geldi dil şehrine kondı cavk cavk
Kopdı yir yir fitne vü âşûb u gavgâ semt semt G. 23/3

“ Gam askerleri gelip gönül şehrine bölük bölük yerleşti; yer yer fitne koptu, semt semt karışıklık ve kavga meydana geldi.”

SES DÜZENİ

cavk cavk	a	leşker, gam, kondı
	b	kopdı, aşub, gavgâ
yir yir	a	leşker-i, geldi, dil, şehrine
	b	fitne
semt semt	a	leşker, gam, geldi, şehrine
	b	fitne

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
cavk cavk/yir yir/semt semt	dil – iki parça gönül	paralellik
" "	fitne – âşûb	paralellik
" "	âşûb – gavgâ	eşitlik
" "	fitne – gavgâ	eşitlik
" "	leşker	çokluk

7. Giryeden cûy-ı sirişküm sû-be-sû oldı revân
Yine Kulzüm gibi cûş itdi bu deryâ semt semt G. 23/4

“ Ağlamaktan gözyaşı ırmağım iki taraftan akmaya başladı. Gözyaşı denizim Kızıldeniz gibi yer coştı.”

SES DÜZENİ

sû-be-sû	a	giryeden, cûy, sirişküm, revân
	b	yine, Kulzüm, gibi, cûş, bu deryâ, semt semt
semt semt	a	giryeden, sirişküm, sû-be-sû, revân
	b	yine, Kulzüm, itdi, deryâ

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
sû-be-sû/semt semt	girye- iki gözde akan yaş	paralellik
" "	sirişk - iki gözden akan yaş	paralellik
" "	cûy - sirişk	benzerlik
" "	revân - cûş itmek	eşitlik
" "	Kulzüm - deryâ	benzerlik

8. Bir kadem bas lutf ile gel gülşene ey serv-kad
Bileler eksikliğin her serv-i bâlâ semt semt G. 23/5

“ Ey servi boylu, gül bahçesine güzellikle semt semt ayak bas da uzun boylu servi ağaçları ne kadar kısa olduklarını anlasınlar.”

SES DÜZENİ

semt semt	a	kadem, bas, lutf, ile, gel, gülşene, ey, serv
	b	bileler, eksükligin, her, serv

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
semt semt	kadem- iki ayak	paralellik
" "	serv-kad	benzerlik
" "	serv- bâlâ	benzerlik
" "	bir- her	karşıtlık
" "	bileler	çokluk

9. Şi'r-i Bâkî seb'a-i iklimi oldukça revân
Okınursa yirüdü bu nazm-ı garrâ semt semt G. 23/6

“Bâkî'nin şiiri yedi bölgeye ulaştığında bu parlak şiir, semt semt okunsa uygundur.”

SES DÜZENİ

semt semt	a	seb'a, iklim, revân
	b	okınursa, nazm

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
semt semt	şi'r-i Bâkî	çokluk
" "	seb'a-i iklim - (ülke ülke)	çokluk
" "	şi'r-i Bâkî - nazm-ı garrâ	eşitlik
" "	oldukça revân	çokluk, süreklilik
" "	okınursa	çokluk, süreklilik

10. Bahûr-ı micmer-i hüsn ü bahâdur hâl-i ruhsârün
Anun ol halka halka turra-i müşgîn duhânıdır G. 54/5

“Yanağının beni güzellik ve kıymet buhurdanının tütsüsüdür. Misk kokulu saçın ise onun dumanıdır.”

SES DÜZENİ

halka halka	a	bahûr, hüsn, bahâdur, hâl, ruhsârün
	b	anun, turra, duhânıdır

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
halka halka	bahûr – micmer	eşitlik
" "	hâl-i ruhsâr – bahûr-ı micmer	benzerlik
" "	turra – (lûle lûle)	paralellik
" "	bahûr – duhân	eşitlik
" "	turra – duhân	benzerlik

11. Sakın sakın ki ey kaşı yâ tîr-i âhdan
Ger gök demür olursa felekler deler geçer G. 62/3

“Ey kaşı yâ harfine benzeyen sevgili! Âh okundan sakın, gök demir hâline gelse de âh oku, gökleri deler geçer.”

SES DÜZENİ

sakın sakın	a	ki, yâ, kaşı, âhdan
	b	gök, olursa, felekler

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
sakın sakın	kaş– iki kaş	paralellik
" "	kaş– yâ	benzerlik
" "	tîr–âh	benzerlik
" "	gök– felek	eşitlik
" "	Delmek – geçmek	eşitlik

12. ‘Ayân itdi bir bir nihân râzımı
Dilâ eşk-i çeşmüm ne gammâz olur G. 111/ 3

“Ey gönül! Gözyaşım casusluk edip sırlarımı bir bir ortaya çıkardı.”

SES DÜZENİ

bir bir	a	itdi, nihân, râzımı
	b	dilâ, eşk-i, olur

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
bir bir	çeşm– iki göz	paralellik
" "	‘ayân– nihân	karşıtlık
" "	eşk– iki gözden akan yaş	çokluk
" "	nihân– râz	eşitlik
" "	eşk-i çeşm– gammâz	benzerlik

13. Halka halka zülf kim ol hatt u hâl üstindedür
Şekl-i tuğrâdur misâl-i bî-misâl üstindedür G. 124/1

“Halka halka olan saçının yüzündeki ayva tüyleri ve beninin üstüne dökülmesi, tuğra (imza) şekli gibi benzersiz bir örnektir.”

SES DÜZENİ

halka halka	a	zülf, kim, ol, hatt, hâl
	b	şekl, tuğrâdur, misâl, misâl

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
halka halka	zülf– yüzün iki yanından dökülen saç	paralellik
" "	hatt – hâl	eşitlik
" "	zülf– tuğrâ	benzerlik
" "	misâl– bî-misâl	karşıtlık

14. Tîr-i gam-ı nigâr ile ten yara yaradur
Şemşîr-i cevri yâr ile dil pâre pâredür G. 92/1

“Sevgilinin gam okuyla ten yara yaradır; sevgilinin eziyet kılıcıyla gönül parça parçadır.”

SES DÜZENİ

yara yara	a	tîr, gam, nigâr
	b	şemşîr, cevr, yâr, pâre pâredür
pâre pâre	a	tîr, gam, nigâr, yara yaradur
	b	şemşîr, cevr, yâr

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
yara yara /pâre pâre	tîr- gam	benzerlik
" "	şemşîr- cevr	benzerlik
" "	dil- iki parça gönül	paralellik
" "	nigâr - yâr	benzerlik

15. Gül-zâr-ı hüsni olmazı böyle sebze-zâr
Akıtmaydı yaşımı çok çok o gül-‘izâr G. 111/3

“Senin o gül yanağın benim gözyaşımı çok çok akıtmasaydı, güzelliğinin gül bahçesi böyle yeşillik olmazdı.”

SES DÜZENİ

çok çok	a	olmaz
	b	akıtmaydı, o

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
çok çok	gül-zâr - sebze-zâr	eşitlik
" "	gül-zâr - hüsn	benzerlik
" "	yaş- iki gözden akar	çokluk
" "	‘izâr - iki yanak	paralellik
" "	akıtmaydı	çokluk, süreklilik

16. Genc-i visâl tâlibini ejdehâ-sıfat
Ol halka halka zülf-i ham-ender-ham öldürür G. 133/2

“O halka halka kıvrım kıvrım saçlı (sevgili) ejderha gibi, kavuşma hazinesinin isteklisini öldürür.”

SES DÜZENİ

halka halka	a	visâl, talibini, ejderha, sıfat
	b	ol, zülfî, ham, ham, öldürür
ham ender ham	a	visâl , talibine, ejderha, sıfat
	b	halka halka, zülf, öldürür

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
halka halka/ ham ender ham	ol (sevgili) - ejdehâ	benzerlik
" "	zülf- yüzün iki yanına dökülen saç	paralellik

17. Kûyun yolında döne döne akdı gözyaşı
Seyl-âb-ı dîde Dicle-i Bağdâd olup gider G. 141/3

“ Gözyaşı senin mahallenin yolunda döne döne aktı. Gözyaşının ırmağı Bağdat’ın Dicle’si gibi akıp gider.”

SES DÜZENİ

döne döne	a	kûyun, yolında, akdı, göz
	b	seyl, dide, dicle, gider

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer	Gösterilen
döne döne	gözyaşı- iki gözden akan yaş	paralellik
" "	dîde - iki göz	paralellik
" "	gözyaşı- seyl-âb	benzerlik
" "	seyl-âb-ı dîde- Dicle-i Bağdâd	benzerlik
" "	akdı	süreklilik, çokluk

18. Hecr-i la'lünle dem-â-dem gözyaşı meygûn olur
Dîde dilden dil hadeng-i gussadan pür-hûn olur G. 142/ 1

“ La'l dudağının ayrılığıyla gözyaşı, sürekli şarap (kırmızı) renkli olur. Göz, gönülden; gönül, senin keder okundan kanla dolar.”

SES DÜZENİ

dem- â-dem	a	hecr, la'lünle, yaşı, mey
	b	dîde, dilden, hadeng, gussadan

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
dem-â-dem	la'l – iki dudak	paralellik
" "	göz yaşı– iki gözden akan yaş	paralellik
" "	göz yaşı– meygûn	benzerlik
" "	dîde – iki göz	paralellik
" "	dil– iki parça gönül	paralellik
" "	hadeng– gussa	benzerlik
" "	dil– dil	paralellik
" "	olur– olur	paralellik

19. Nâr-ı hecrünle olan sînemde yir yir dâğlar
Hâlûme rahm itdüğinden dem-be-dem kan ağlar G. 176/1

“ Senin ayrılığın ateşiyle sinemde yer yer oluşan yaralar, hâlîme acıdığından sürekli kan ağlar.

SES DÜZENİ

yir yir	a	nâr, hecrünle, dâğlar
	b	rahm, itdüğinden, ağlar
dem-be-dem	a	hecrünle, sînemde
	b	hâlûme, rahm, itdüğinden

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
yir yir /dem-be-dem	sîne– iki parça bağır	çokluk
" "	dâğlar– (yara yara)	çokluk
" "	dağ– kan	benzerlik
" "	kan ağlar	çokluk

20. Gûyiyâ yir yir açılmış lâleler hâkde
Sîne üstinde görünen tâze tâze dâğlar G. 176/2

“ Sinem üstünde görünen tâze tâze yaralar, toprak üzerinde yer yer açılmış lâle gibidir.”

SES DÜZENİ

yir yir	a	gûyiyâ, lâleler
	b	sîne, üstinde, görünen dâğlar
tâze tâze	a	gûyiyâ, açılmış, lâleler, hâkde
	b	dâğlar

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
yir yir /tâze tâze	lâle – dağ	benzerlik
" "	hâk – sîne	benzerlik
" "	sîne – iki parça bağır	çokluk
" "	dâğlar – (yara yara)	çokluk

21. Dehân-ı gonca-i hamrâda gûyâ jâleler yir yir
Olupdur la'l-i dil-berde dilâ tebhâleler yir yir G. 190/1

“ Sevgilinin la'l gibi kırmızı dudağında yer yer çıkan uçuklar, sanki kırmızı goncanın ağzında (üzerinde) yer yer oluşmuş çiy tanesidir.”

SES DÜZENİ

yir yir	a	hamrâda, jaleler
	b	olupdur, dil- berde, tebhaleler, yir yir

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
yir yir	jale- tebhâle	benzerlik
" "	la'l – iki dudak	paralellik
" "	dil- iki parça gönül	çokluk
" "	dehân- la'l	eşitlik

22. Dilerse dür-i dendân-ı la'l-i dil-beri ey dil
Revâdur âşinâlar bahr-i ' aşka talalar yir yir G. 190/2

“ Ey gönül! Sevenler sevgilinin la'l gibi dudağının inci dişlerini isterlerse yer yer aşk denizine dalmaları uygundur.”

SES DÜZENİ

yir yir	a	dilerlerse, dür-i, la'l-i, dil-beri
	b	revâdur, âşinâlar, bahr-i talalar

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
yir yir	dür- dendân	benzerlik
" "	la'l – iki dudak	paralellik
" "	dil – iki parça gönül	paralellik
" "	bahr – 'aşk	benzerlik
" "	dilerse- talalar	çokluk, süreklilik

23. Görenler ruhlarında halka halka zülfünü dirler
Meh-i bedr ile san kim cem' olupdur hâleler yir yir G. 190 / 3

“ Sevgilinin yanaklarında halka halka saçını görenler, dolunay ile ayın etrafındaki daireler yer yer birleşmiş derler.”

SES DÜZENİ

halka halka	a	ruhlarında
	b	meh, san, hâleler
yir yir	a	görenler, ruhlarında, zülfünü, dirler
	b	meh-i, bedr, ile, kim, olupdur

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
halka halka	ruh- iki yanak	paralellik
" "	zülf – yüzün iki yanına dökülen saç	paralellik
" "	meh- bedr	eşitlik
" "	hâleler – (daire daire)	çokluk
" "	meh-i bedr – hâleler	benzerlik
" "	cem' olupdur, görenler, dirler	çokluk, süreklilik

24. Müje haylin dizer ol gamze-i fettân saf saf
Güiyâ cenge turur nîze-güzârân saf saf G. 229/1

“ O fitneci yan bakış, kirpik ordusunu saf saf dizer; sanki mızraklı askerler saf saf savaşa girer.”

SES DÜZENİ

saf saf	a	haylin, gamze, fettân
	b	güiyâ, güzârân, saf saf

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
saf saf /saf saf	müje – hayl	benzerlik
" "	gamze- iki gözün bakışı	paralellik
" "	müje-hayl – nize-güzârân	benzerlik
" "	cenge turur, dizer	çokluk, süreklilik

25. Seni seyr itmek için reh-güzer-i gülşende
İki cânibde turur serv-i hırâmân saf saf G. 229/2

“ Salnan serviler, seni seyretmek için gül bahçesinin yolunun iki yanında saf saf dururlar.

SES DÜZENİ

saf saf	a	seni, seyr
	b	cânibde, serv, hırâmân

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
saf saf	iki cânib (iki taraf)	paralellik
" "	serv – hırâmân	benzerlik
" "	iki cânib– reh-güzer	eşitlik
" "	seyr itmek, turur	çokluk, süreklilik

26. Leşker-i eşk-i firâvân ile ceng itmek için
Gönderür mevclerin lücce-i ‘ummân saf saf G. 229/3

“ Büyük deniz, gayet çok akan gözyaşı askerleri ile savaşmak için dalgalarını saf saf gönderir.”

SES DÜZENİ

saf saf	a	firâvân
	b	ummân

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
saf saf	eşk– iki gözden akan yaş	paralellik
" "	eşk-i firâvân – leşker	benzerlik
" "	mevcler– (dalga dalga)	çokluk
" "	lücce-i ummân– mevcler	eşitlik- çokluk
" "	mevcler – leşker	benzerlik
" "	ceng itmek, gönderür	süreklilik, çokluk

27. Câmî’ içre göre ta kimlere hem-zânûsın
Şekl-i sakkâda gezer dîde-i giryân saf saf G. 229/5

“Ağlayan gözler, camide kimlerle diz dize oturduğunu görmek için su dağıtıcısı şeklinde saf saf gezer.”

SES DÜZENİ

saf saf	a	câmî’, tâ, zânûsın
	b	sakkâda, giryân

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
saf saf	kimler– (kişi kişi)	çokluk
" "	hem-zânu – (diz dize oturup konuşan iki arkadaş)	paralellik
" "	dîde – iki göz	paralellik
" "	dîde- giryân – şekli-sakkâ	benzerlik
" "	câmî’	çokluk

28. Vâsf-ı kaddünle hırâm itse ‘alem gibi kalem
Leşker-i satrı çeker defter ü divan saf saf G. 229/6

“ Kalem, senin boyunun vâsfını anlatmak için bayrak gibi nazla yürümeye başlasa, defter ve divan satır askerlerini saf saf çeker.”

SES DÜZENİ

saf saf	a	vâsf, hırâm, itse, ‘alem, kalem
	b	satır, defter, divan

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
saf saf	'alem- kalem	benzerlik
" "	defter- divan	eşitlik
" "	satır- leşker	benzerlik

29. Kûyun etrâfına 'uşşâk dizilmiş gûyâ
Harem-i Ka'bede her cânibe erkân saf saf G. 229/8

“ Kâ'be haremının her yanına direklerin dizildiği gibi, senin bulunduğun yerin etrafına âşıklar saf saf dizilmişler.”

SES DÜZENİ

saf saf	a	etrâfına, 'uşşâk, gûyâ
	b	harem, Ka'bede, cânibe, erkân

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
saf saf	kûy- Ka'be	benzerlik
" "	kûy- harem-i Ka'be	paralellik
" "	etrâf- cânib	eşitlik
" "	'uşşâk-erkân	benzerlik
" "	dizilmek- (dizi dizi)	çokluk, paralellik

30. Şeb-i târîk görünür gözüme rûz-ı firâk
Dûd-ı âhumla meger toldı ser-â-ser âfâk G. 232/1

“ Âhımın dumanıyla ufuklar baştan başa dolduğu için ayrılık gündüzü gözüme karanlık gece gibi görünür.”

SES DÜZENİ

ser-â-ser	a	şeb, târîk, görünür, rûz, firâk
	b	meger, âfâk

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
ser- â-ser	göz-iki göz	paralellik
" "	şeb-i târîk- dûd-ı âh	paralellik, benzerlik
" "	dûd- âh	benzerlik
" "	şeb-rûz	karşıtlık
" "	toldı	çokluk, süreklilik

31. Yazdı bâhâr âyet-i hüsnün varak varak
Gül mushafından okudu bülbül sebak sebak G. 242/1

“ Bahar senin güzelliğinin izlerini sayfa sayfa yazdı; bülbül de (bunları) gül kitabından ders ders okudu.”

SES DÜZENİ

varak varak	a	yazdı, bahâr, âyet
	b	mushafından, okudu, sebak sebak
sebak sebak	a	yazdı, bahâr, âyet , hüsnün, varak varak
	b	mushafından, okudu

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
varak varak/ sebak sebak	âyet – (âyet âyet)	paralellik
" "	âyet-mushaf	eşitlik
" "	yazmak- okumak	eşitlik, süreklilik

32. Kaddün nihâli ruhlaruñ âli gerek bize
Gül deste deste tâze fidanlar kucak kucak G. 242/5

“ Bize boyunun fidanı yanaklarının da kırmızılığı gerekir; güller demet demet, fidanlar da kucak kucak olmalı.”

SES DÜZENİ

deste deste	a	kaddün, gerek, bize
	b	tâze
kucak kucak	a	kaddün, nihâli, ruhlârun, âli, gerek
	b	tâze, fidanlar

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
deste deste/ kucak kucak	kadd –nihâl	benzerlik
" "	nihâl –fidan	eşitlik
" "	ruh– âl	eşitlik
" "	ruhlar – yüzün iki yanağı	paralellik

33. Devr elinden kâse kâse yutduğum kanlardır ol
Katre katre tamlayan gözden dem-â-dem ey gönül G. 300/2

“Ey gönül, gözden katre katre sürekli damlayan, talih elinden kâse kâse içtiğim kanlardır.”

SES DÜZENİ

kâse kâse	a	kanlardır
	b	katre katre, tamlayan, dem-â-dem
katre katre	a	devr, elinden, kâse, yutduğum, kanlardır
	b	tamlayan, gözden, dem-â-dem, ey
dem-â-dem	a	devr, elinden, kâse kâse, kanlardır
	b	katre katre, tamlayan, gözden

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
kâse kâse/ katre katre/ dem-â-dem	göz– iki göz	paralellik
" "	dem-â-dem	paralellik, süreklilik
" "	gözden tamlayan –kan	benzerlik
" "	gönül– iki parça yürek	parçalanmanın çokluğu

34. Dil-i şurîdeye kıl pend ü nasihat geh geh
Nefesün gelsün eyâ sofî-i nâsih dem dem G. 331/5

“Ey nasihat edici sofî, çılgın gönle ara ara nasihat et de zaman zaman nefesin (okuyup üflemen) gelsin.”

SES DÜZENİ

geh geh	a	şurîdeye, pend
	b	nefesün, gelsün, eyâ, dem dem
dem dem	a	dil, şurîdeye, pend, geh geh
	b	nefesün, gelsün, eyâ

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
geh geh /dem dem	dil– iki parça gönül	paralellik
" "	pend– nasihat	eşitlik
" "	dem dem	paralellik
" "	nefesün gelsün	çokluk, süreklilik

35. Gam degül gelse dile Bâkî pey-â-pey derd ü gam
Eksik olmaz tekyedür mihmân mihmân üstüne G. 438 /6

“Ey Bâkî! Gönle sürekli dert ve sıkıntı gelse gam değil; gönül bir tekke gibidir, misafiri eksik olmaz.”

SES DÜZENİ

pey-â-pey	a	gam, degül, gelse, dile, Bâkî, derd, gam
	b	eksük, olmaz, tekyedür, mihmân mihmân
mihmân mihmân	a	gam, dile, Bâkî, pey-â-pey, gam
	b	olmaz, üstüne

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
pey-â-pey/ mihmân mihmân	dil- iki parça gönül	çokluk
" "	derd - gam	eşitlik
" "	dil- tekye	benzerlik
" "	derd ü gam- mihmân	benzerlik
" "	eksik olmaz	süreklilik, çokluk

36. Dâne dâne ol ‘araklar turra-i pür-tâbda
Katre katre jâlelerdür sünbül-i sîr-âbda G. 442 /1

“ Parlak, kıvrım kıvrım perçemdeki o tane tane terler, taze sümbülün üzerindeki çiy taneleri gibidir.”

SES DÜZENİ

dâne dâne	a	‘araklar, turra, tâbda
	b	katre katre, jâlelerdür, âbda
katre katre	a	dâne dâne, ‘araklar, turra, pür, tâbda
	b	jâlelerdür, sîr-âbda

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
dâne dâne/katre katre	araklar- (ter ter)	paralellik
" "	turra- (lüle lüle)	paralellik
" "	turra-sünbül	benzerlik
" "	araklar- jaleler	benzerlik, paralellik

37. Çıkar eflâke derûnum şereri döne döne
Dökülür hâke yaşum katreleri döne döne G. 464/ 1

“ Gönülümün ateşten kıvılcımları döne döne göklere çıkar. Gözyaşımın damlaları da döne döne toprağa dökülür.”

SES DÜZENİ

döne döne	a	eflâke, derûnum, şereri
	b	dökülür, hâke, katreleri, döne döne

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
döne döne	eflâk - (kat kat)	paralellik
" "	derûn - iki parça gönül	paralellik
" "	şereri - (kıvılcım kıvılcım)	paralellik
" "	çıkma - dökülmek	karşıtlık
" "	yaş - iki gözden akan	çokluk
" "	yaş - katre	eşitlik
" "	eflâk - hâk	karşıtlık
" "	katreler - (damla damla)	çokluk

38. Zevrak-âsâ gam-ı ‘aşkunla yaşum gird-âbı
Gark idüpdür sanemâ çeşm-i teri döne döne G. 464/4

“Ey sevgili, aşkınım üzüntüsüyle gözyaşımın girdabı kayak gibi, sulu gözümü içine almıştır.”

SES DÜZENİ

döne döne	a	zevrak, aşkunla, gird
	b	idüpdür, sanemâ, çeşm, ter

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
döne döne	yaş - iki gözden akar	paralellik
" "	gird-âb - gark itmek	eşitlik
" "	çeşm - iki göz	paralellik
" "	çeşm - zevrak	benzerlik
" "	sevgili - sanem	benzerlik
" "	gark idüpdür	çokluk, süreklilik

39. Dîde-i encüme kühl olmağ için eflâke
Gird-bâd ile çıkar hâk-i deri döne döne G. 464/6

“Yıldızların gözüme sürme olmak için sevgilinin kapısının toprağı, hortum ile döne döne göklere çıkar.”

SES DÜZENİ

döne döne	a	dîde, encüme, için, eflâke
	b	gird- bâd, ile, deri

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
döne döne	dîde – iki göz	paralellik
" "	encüm – eflâk	eşitlik
" "	der – iki kanatlı kapı	paralellik
" "	hâk – sürme	benzerlik
" "	Hâk – eflâk	karşıtlık

40. Tolaşaldan ruhu şem'ine dil-i ser-geşte
Yakdı pervâne-sıfat bâl ü peri döne döne G. 464 /7

“ Şaşkın gönül, yanağının mumuna (parlaklığına) tutulduğundan beri pervane gibi kolunu kanadını döne döne yaktı.”

SES DÜZENİ

döne döne	a	tolaşaldan, şem'ine, dil, ser-geşte
	b	yakdı, pervâne, peri

SÖZ DÜZENİ

İkileme	İkililer/Çokluk	Gösterilen
döne döne	ruh – iki yanak	paralellik
" "	ruh – şem	benzerlik
" "	dil – iki parça gönül	paralellik
" "	bâl – per	eşitlik
" "	dil-i ser-geşte – pervâne	benzerlik

SONUÇ

Bâkî, kendisini usta bir kuyumcuya benzetirken şiir yazmanın bir kuyumcu titizliği gerektirdiğine vurgu yapmıştır. Şair, bu düşünceyle mısraları oluşturan sözcükleri ustaca seçmiş, özellikle şiirin ses düzeni üzerine yoğunlaşmıştır. İkilemeleri bir âhenk vasıtası olarak kullanan şair, aynı sözcüğün tekrarıyla ve terkihi-i tekerrürü adı verilen Farsça ikilemelerle şiirde güçlü bir ses ve söz düzeni kurmuştur. Şairin beyit içerisine diğer kelimelerle uyum içerisinde ve dengeli bir şekilde yerleştiği bu ikilemelerle odak noktası olan kelime ve kelimelere dikkat çekilmiş; şiir, âdeti bir tablo hâlini almıştır.

Bâkî, ikilemeleri aliterasyon ve asonans açısından beyitlerde güçlü ve etkili bir ses uyumu ve dengesi oluşturacak şekilde kullanmıştır. İkilemeleri meydana getiren kelimelerin sesleri, beyit içerisindeki diğer kelimelerle pekiştirilerek zenginleştirilmiştir. İkilemeler, çoğu zaman iki tane olan nesnelere ya da ikili kavramlar arasında paralellik kuracak bir şekilde kullanılmıştır. Bu şekilde kullanılan ikilemeler, beyitlerde dengeli bir söz düzeni sağlamıştır.

KAYNAKLAR

- AKSAN, Doğan (1999), Şiir Dili ve Türk Şiir Dili, 3.Baskı, Engin Yayınevi, Ankara.
DEVELLİOĞLU, Ferit (1990), Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lûgat, 4.Baskı, Ankara.
DİLÇİN, Cem (2010), Fuzûlî'nin Şiiri Üzerine İncelemeler, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
HATİBOĞLU, Vecihe (1981), Türk Dilinde İkileme, 2.Baskı, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
İPEKTEN, Halûk (2010), Nef'î Hayatı Sanatı Eserleri, 6. Baskı, Akçağ Yayıncılık, Ankara.

- KIRMAN, Ümral (2001), Türk Halk Şiirinde Gösterge Bilimsel Okuma Denemesi, I. Dil, Yazın, Deyişbilim Sempozyumu, Pamukkale Üniversitesi.
- KÜÇÜK, Sabahattin (1994), Bâkî Divanı, Tenkitli Basım, Ankara.
- ..... (2002), Bâkî ve Divanından Seçmeler, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- MACİT, Muhsin (1996), Divan Şiirinde Âhenk Unsurları, 1.Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara.
- ÖZCAN, Tark (1999), Oktay Rifat'ın Şiirlerinin ve Romanlarının İncelenmesi, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Elazığ.
- ÖZÜNLÜ, Ünsal (1987), Dilbilim ve Edebiyat Konusu Olarak Yinelemeler, I. Dilbilim Sempozyumu, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- PALA, İskender (1989), Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, 2. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara.
- PARLATIR, İsmail (2011), Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, 3.Baskı, Yargı Yayınevi, Ankara.
- SELÇUK, Bahir (2004), Ahenk Unsurları Bakımından Nef'î Divanı'nın Tahlili, Özserhat Yayıncılık, Malatya.